

EESTI RAHVA MUUSEUMI ÜHISPROJEKTID LOODUSKAITSEORGANISATSIOONIDEGA: „TRADITSIOONILISED TÖÖVÕTTED INTERNETIS” JA „KARULA RAHVUSPARGI PÄRANDKULTUUR. JUURED JA TÄNAPÄEV”

Kristel Rattus

Liisi Jääts

2003. aastal käivitus Eesti Rahva Muuseumi juures Tartu Ülikooli etnoloogia õppetooli magistrandide Liisi Jäätsi, Helena Graubergi ja Kristel Rattuse osavõtul kaks ühisprojekti looduskaitseorganisatsioonidega – tänase Karula Rahvuspargi territooriumi minevikulist rahvakultuuri käsitlev ühisprojekt Karula Hoiu Ühinguga ja Eesti traditsioonilisi töövõtteid tutvustava rubriigi koostamine ERMi kodulehekülje juurde koostöös Eestimaa Looduse Fondiga.¹ Siinkirjutajate ning looduskaitsete ühine huvi oli traditsiooniline looduskeskkonna kasutus. Domineeriv muinsus- ja looduskaitse diskursus käsitleb keskkonda staatiliste piltide kollektsioonina, mida on vaja säilitada ja kaitsta. Kaitstavate objektide väärtuseks on enamasti ajaloolisus (arheoloogiamälestis, mõisakompleks), traditsioonilisus (taluhooned, küla miljöö) ja maastiku puhul vaatelisus, esteetilisus. Meie soovisime osutada traditsioonilise keskkonnakasutuse dünaamilistele ja pragmaatilistele aspektidele ning vanade oskuste kasutusvõimalustele tänaselgi päeval.

„Traditsioonilised töövõtted internetis”

Valmistades ette traditsioonilisi töövõtteid käsitlevat koduleheküljelisa, pidasime sihtgrupina silmas peamiselt algajaid käsitööhu-

---

¹ Projektide sisulise külje eest vastutasid allakirjutanud. Looduskaitseorganisatsioonid toetasid meid rahaallikate leidmisel, mille eest neile suur tänu.

vilisi ning loodussäästlikult mõtlemaid inimesi, kes sooviksid koduste vahenditega tegeleda mõne traditsioonilise käsitöoliigiga.

Soovisime uude rubriiki koondada eeskätt ERMi kogudes leiduva informatsiooni erinevatest rahvakultuuri valdkondadest, alates leivaküpsetamisest ja rasvaküünalde valamisest kuni ehitamiseni.² Meie eesmärk ei olnud anda ajaloolist ülevaadet, vaid kirjeldada, kuidas neid töid tänapäeval ise teha. Teemasid valides pidasime silmas, et töövõte oleks lihtne, ei nõuaks erilisi eelteadmisi ega tööriistu, et vajalikud materjalid oleksid kättesaadavad ja et asi, mida tehakse, võiks omada praktilist väärtust ka nüüdisajal. Käsitlesime 13 teemat, mis on illustreeritud fotode ja joonistega nii ERMi kui ka erakogudest.

Lisaks töövõtete kirjeldusele tutvustasime ka olulisemaid Eestis kasutatud looduslikke materjale nagu puit, õled, roog, lina, vill, savi jms. Võtsime kõneks konkreetse materjali erinevad omadused ja kasutusvõimalused – saab ju kas või kuusepuud tarvitada mitmel eri otstarbel: puitu tarbeesemete valmistamiseks, juuri punumiseks, käbisid lõnga ja villa värvimiseks. Kirjeldasime ka, kuidas materjale koguda ning ette valmistada (kuivatada, koorida vms). Soovisime demonstreerida traditsioonilisele rahvakultuurile omast suhtumist loodusesse, mis ühest küljest sisaldas detailset loodusetundmist ning teisest küljest väga pragmaatilist suhtumist koos oskusega erinevaid materjale kõige otstarbekamalt kasutada.

Projekti käigus toimusid ka välitööd, mille käigus jäädvustasime fotodele ja filmilindile mitmeid tänapäeval kasutuses olevaid käsitöenduslikke töövõtteid – nagu selgub, põletatakse Eestis veel 21. sajandilgi tõrva ja sütt, raiutakse käsitsi kive ja keedetakse kodusseepi – ning intervjuerisime tegijaid. Laekunud materjal on ERMi arhiivile üle antud.

„Karula Rahvuspargi pärandkultuur. Juured ja tänapäev”

Karula Hoiu Ühingu (KHÜ) ja Eesti Rahva Muuseumi ühisprojekti korraldamise initsiatiiv pärines Karulast. Projekt algas 2003. aasta juulis ning kestis kuni septembrini 2004.

---

² Lisaks ERMi kogude põhjal koostatud õpetustele panime välja ka veebiaadresse, infot teemadega tegelevate firmade või üksikisikute kohta ning viiteid raamatutele

Seoses KHÜ pilootprojektiga „Kultuuripärandi kaitse kaitsealadel” koondati erinevat Karula mineviku kohta käivat infot – folkloori, etnograafilist materjali ja ka ajalooainest. Karula-poolne huvi oli saada ülevaade kõigist ERMis leiduvatest Karula kihelkonnast pärit esemetest ning etnograafilist taustateavet ajaloolise Karula kihelkonna ja selle lähiümbruse kohta teemadel, mis haakuksid Karula Rahvuspargis käivitunud keskkonnakaitseprogrammidega. Konkreetset juhul olid sellised teemad looduslike ja poollooduslike niitude traditsiooniline hooldamine ja kasutamine, traditsiooniline lamba-, veise ja hobusekasvatuse, metsatööd ja nendega seotud veovahendid ning käsitöö. Ühtlasi oli Karula Rahvuspark huvitatud rahvakultuurialase info populariseerimisest oma piirkonna elanike seas, et teoreetilist teavet praktiliselt rakendada.

Projekti tulemusena koostasime KHÜ jaoks teksti, kus kirjeldasime ERMi materjalide ja ilmunud kirjanduse põhjal, kuidas on 19. sajandil ja 20. sajandi alguses metsa majandatud ja kasutatud, hooldatud niitusid ja soid ning peetud loomi. Ka õppepäevade teemasid valides pidasime silmas Karulas juba rakendunud keskkonnakaitseprogrammide prioriteetseid suundi. Sellega seoses toimusid 2003. aasta juulis viltimist ja 2004. aasta mai alguses kasetohtu kasutusvõimalusi käsitlevad õppepäevad. Samuti valmis Karula kihelkonna traditsioonilist käsitööd tutvustav infovoldik.

Meie jaoks huvipakkuvam osa – Karula Rahvuspargis elavate inimeste tänase argielu uurimine – seisab aga veel ees. 2003. aastal korraldasime etnoloogiliste välitööde pilootfaasi, mille jooksul püüdsime selgitada, millised on tänase Karula Rahvuspargi elanike (ja ka Karula Rahvuspargi lähinaabruses elavate inimeste) jaoks olulised elukohaga seotud teemad ja probleemid. 2004. aasta augustis toimus välitööde põhiosa. Eesmärk oli koguda informatsiooni tänapäevase elulaadi kohta Karula Rahvuspargis. Peamised teemad olid suhtumine talupidamisse ja säästvasse maamajandusse, kohanemine ja toimetulek, suhtumine rahvuspargi algatatud keskkonnasäästlikesse ja kohalikel traditsioonidel tuginevatesse projektidesse ning osalus neis. Uurisime, kui palju on tänases argielus säilinud tradit-

---

ja ajakirjades ilmunud artiklitele, mis aitaksid edasi huvilist, kes on algteadmised juba omandanud ja otsib põhjalikumate teavet.

sioonilisele taluelule omaseid jooni ja kuidas need on integreeritud kaasaegsete väärtuste ja majandusliku toimetulekuga.

Huvi pakub ka rahvusparigi algatatud uus kultuuripärandi kaitse poliitika, mille väljatöötamist alustati 2003. aastal. Siiani kehtinud, traditsioonilist või kultuuriloolist väärtust omavate objektide kaitse kõrvale soovitakse luua dünaamilisem, kaasaja vajadusi arvestav ja tulevikku suunatud kontseptsioon, milles mängib suurt rolli kohaliku kogukonna arengu toetamine. Kultuuri kaitse eesmärke nähakse senisest palju laiemalt – see ei ole üksikute ajaloolise väärtusega objektide konserveerimine ja eksponeerimine, vaid elujõulise kultuurikeskkonna loomine. Uue kontseptsiooni tuumaks on püüe otsida lepitust inimese ja looduse vahel, leida mudel, mis säästaks loodust ja lähtuks kohalikest traditsioonidest, kuid arvestaks ka tänapäevase elanikkonna huve. Rõhk on pandud kaasaegsele elavale kultuurile, kultuuripärandi hoidmisele teatud väärtuste, hoiakute ja tegevuste soodustamise kaudu. Sellist lähenemist mõjutavad moodsate keskkonnafilosoofide seisukohad, mille järgi looduskeskkond ja inimkultuur on omavahel lahutamatult ühte põimunud ning, pöörates tähelepanu teatud inimkultuuri elementide säilimisele, aitame selle kaudu säilitada ka traditsioonilist looduskeskkonda. Välitööde üks eesmärk oli selgitada välja, mil viisil on Karulas püütud seda teooriat ellu rakendada, millised on tulemused ja kuidas kohalik elanikkond kaitseala sellesuunalisse tegevusse suhtub.

Intervjuud antakse 2005. aastal üle ERMile. Välitöödel kogutavat informatsiooni saab kasutada Karula Rahvusparigi uue kultuuripärandi kaitse kontseptsiooni ellurakendamisel, lisaks on intervjuude analüüs aluseks Liisi Jäätsi uurimistöole „Elulaad ja kultuuripärandi kaitse Karula Rahvusparigi näitel”.